

УДК 336.712

В. Й. Карпинець,
здобувач Інституту регіональних досліджень
НАН України, директор відділення ПАТ
«Міжнародний інвестиційний банк»

РОЛЬ БАНКУ В МУНІЦИПАЛЬНОМУ КЛАСТЕРІ

У статті дається авторське визначення муніципального кластера, обґрунтовується доцільність входження фінансових установ в муніципальний кластер.

Ключові слова: кластер, муніципальний банк, комунальні підприємства, грошові потоки, інфраструктура.

В. И. Карпинец
РОЛЬ БАНКА В МУНИЦИПАЛЬНОМ КЛАСТЕРЕ

В статье дается авторское определение мунципального кластера, обосновывается целесообразность вхождения финансовых учреждений в мунципальный кластер.

Ключевые слова: кластер, мунципальный банк, коммунальные предприятия, денежные потоки, инфраструктура.

V. I. Karpinets
ROLE OF THE BANK AT MUNICIPAL CLUSTER

In the article there is the author's definition of municipal cluster. Appropriateness of financial institutions entering to the municipal cluster is substantiated.

Key words: cluster, municipal bank, municipal enterprises, cash flows, infrastructure.

Постановка проблеми. Сучасна система житлово-комунального господарства та міської інфраструктури перебуває в незадовільному стані. Комунальні підприємства, зловживаючи своїм монопольним положенням, надають послуги за тарифами, у яких важко знайти економічне підґрунтя. Подолати вказані проблеми необхідно в рамках загальнонаціональних реформ житлово-комунального господарства і місцевого самоврядування. На нашу думку, ініціатива щодо змісту цих реформ повинна належати муніципальним органам влади. Влада великих міст може вирішити значну частину вказаних питань самостійно в межах чинного законодавства завдяки створенню інфраструктурних муніципальних кластерів. Проблема полягає в тому, що система управління комунальними підприємствами на рівні міста не застосовує сучасних підходів до управління, наприклад, кластерний підхід. Нині діє адміністративна система, успадкована від радянських часів, яку постійно намагаються адаптувати до сучасних ринкових умов. При цьому жодних суттєвих змін не вноситься, унаслідок чого якість та енергоефективність житлово-комунальної сфери України знаходиться на низькому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія кластерів базується на дослідженнях М. Портера [1] та М. Енрайта [2]. Майкл Портер визначає кластери як зосередження в географічному регіоні взаємопов'язаних підприємств і установ у межах окремої галузі; до складу кластерів можуть входити урядові та інші установи – університети, торгові асоціації тощо [1, с. 207]. Вітчизняні науковці дають свої визначення терміну «кластер» і висвітлюють власне бачення впровадження кластерів в українських умовах. Значний внесок у розвиток теорії кластерів зробили сучасні фахівці: Геєць В. М. [3], Войнаренко М. П. [4], Соколенко С. І. [5], Косач І. А. [6], Стасишин А. В. [7] та ін. Роль фінансових установ у кластерах досліджують у своїх статтях Ковальова Ю. М. [8], Біломістний О. М. [9]. Однак питання взаємодії фінансових установ, комунальних підприємств і місцевих органів влади в муніципальному кластері залишаються незрозумілими.

Мета статті – обґрунтувати доцільність створення у великих містах муніципальних кластерів із входженням до їх складу муніципальних банків, розкрити взаємозв'язки між учасниками муніципального кластера.

Основні результати дослідження. Кластер – це сконцентрована на певній території група взаємопов'язаних компаній: постачальників устаткування, комплектуючих і спеціалізованих послуг, інфраструктурних підприємств, науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів та інших організацій, які взаємно доповнюють один одного і мають спільну сферу діяльності, що посилює конкурентні переваги окремих компаній та кластера у цілому. Для формування визначення муніципального кластера необхідно окреслити сферу його діяльності. На нашу думку, для підприємств, установ та організацій різної форми власності, які входять до муніципального кластера, спільною сферою діяльності є житлово-комунальне господарство і соціальна інфраструктура міста.

нах компаній: постачальників устаткування, комплектуючих і спеціалізованих послуг, інфраструктурних підприємств, науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів та інших організацій, які взаємно доповнюють один одного і мають спільну сферу діяльності, що посилює конкурентні переваги окремих компаній та кластера у цілому. Для формування визначення муніципального кластера необхідно окреслити сферу його діяльності. На нашу думку, для підприємств, установ та організацій різної форми власності, які входять до муніципального кластера, спільною сферою діяльності є житлово-комунальне господарство і соціальна інфраструктура міста.

На муніципальному рівні кластери є одним із механізмів реалізації стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку міста. Муніципальні кластери являють собою локальну мережеву структуру, яка інтегрує діяльність представників органів муніципального управління, бізнес-середовища, місцевих науково-дослідних, освітніх, громадських, інших некомерційних організацій з метою задоволення спільних інтересів громади, досягнення конкурентних переваг, підвищення експортних можливостей. Муніципальний кластер будується з урахуванням позитивного синергетичного ефекту саме територіальної агломерації, на основі близькості споживача і виробника [10].

Особливістю великих міст є концентрація великих комунальних підприємств, які надають інфраструктурні послуги. Наприклад, для Львова це такі підприємства, як ЛКП «Львівелектротранс», ЛКП «Львівводоканал», ЛКП «Львівтеплоенерго». Кожне з названих підприємств є монополістом на відповідному ринку, але всі вони мають спільного споживача – мешканців міста та спільну проблему – впровадження енергозощаджувальних технологій. ЛКП «Львівелектротранс», ЛКП «Львівводоканал», ЛКП «Львівтеплоенерго» – найбільші роботодавці в місті, які забезпечують значні надходження до міського бюджету через податок з доходів фізичних осіб. Водночас, ці підприємства є збитковими, і вони знаходяться на дотаціях. Збитковість їх діяльності, на нашу думку, пояснюється відсутністю належного контролю за грошовими потоками, якими вони управляють. Фінансові зловживання на цих підприємствах обумовлені недосконалою законодавчо-нормативною базою, що допускає корупційні дії.

Комунальні підприємства є власністю міської ради, підпорядковуються представнику власника – уповнова-

женому органу (відповідне управління міської ради). Окрім того, на них чинить вплив виконавчий комітет міської ради. При цьому комунальні підприємства мають самостійний баланс, рахунки (в тому числі валютні) в установах банків, несуть відповідальність у межах належного їм майна. Комунальні підприємства, за погодженням із уповноваженим органом, можуть надавати в оренду юридичним і фізичним особам устаткування, транспортні засоби, інвентар та інші матеріальні цінності, які їм належать; передача в оренду цілих майнових комплексів, структурних підрозділів, філіалів, цехів, нежитлових приміщень цих підприємств здійснюється за рішенням виконавчого комітету. Відчуження майна комунальних підприємств вартістю менш як 100 мінімальних заробітних плат здійснюється за погодженням з уповноваженим органом; вартістю від 100 до 500 мінімальних заробітних плат – за погодженням із виконавчим комітетом; більш як 500 мінімальних заробітних плат – за погодженням із власником, тобто за рішенням міської ради.

Основні джерела формування майна комунальних підприємств: комунальне майно, передане власником, виконавчим комітетом, уповноваженим органом; доходи, отримані від продажу товарів, надання послуг, виконання робіт, а також від інших видів фінансово-господарської діяльності; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення, дотації, субвенції з бюджетів; безоплатні й

благодійні внески; придбання майна інших юридичних чи фізичних осіб; доходи від цінних паперів тощо. Отже, з одного боку, комунальні підприємства зберігають господарську незалежність, а з другого – їх господарська діяльність перебуває під контролем міських чиновників. Якість цього контролю, його нормативне і бухгалтерське забезпечення перебувають на низькому рівні, що створює поле для корупції. Крім того, уповноважений орган виступає головним розпорядником бюджетних коштів і має рахунок у відповідному територіальному управлінні Державного казначейства України, на який перераховуються бюджетні кошти. Саме уповноважений орган зі свого казначейського рахунку перераховує кошти на рахунки комунальних підприємств, які відкриті в комерційних банках. Коли гроші перераховані на рахунки комунальних підприємств у комерційних банках, відстежити та проконтролювати грошові потоки цих підприємств практично неможливо, а уповноважені органи цього і не прагнуть. Інформація про те, куди спрямовують гроші територіальної громади комунальних підприємств, залишається закритою, оскільки банки не зобов'язані надавати інформацію про рахункові операції своїх клієнтів. Тож для суспільства грошові потоки комунальних підприємств-монополістів залишаються непрозорими.

Дані, наведені в табл., підтверджують, що діяльність великих львівських комунальних підприємств є збитко-

Таблиця

Показники діяльності комунальних підприємств м. Львова
у 2008-2011 рр., тис. грн.

ЛКП «Львівводоканал»								
Показник	2008	2009	2010	1 кв. 2011	2 кв. 2011	3 кв. 2011	4 кв. 2011	2011
Чистий дохід	132481	159494	158372,3	40152,9	39568,7	39794,4	44782	164298
Інші операційні доходи	15900	6355	7021,8	3077	3072	2393	3732	12274
Інші фінансові доходи	10	12	9,9	1,1	0,9	1	0	3
Інші доходи	11179	10243	13715,4	2949,3	2413	2565,7	2427	10355
Всього доходів	159570	176104	180177,2	46180,2	45054,6	44754,2	50941	186930
Фінансові витрати	5394	6285	2082,1	0	1036,3	0	1025,7	2062
Всього витрат	313279	209675	217690,2	58070,7	59860,1	59788,2	64979	242698
Чистий прибуток / збиток	-70872	-33571	-37513	-11890	-14805,6	-15088	-14038	-55822
ЛКП «Львівтеплоенерго»								
Чистий дохід	212093	337986	397788	166537	61358	54410	151817	434122
Інші операційні доходи	106888	37126	15968	3042	3268	17890	40337	64537
Інші фінансові доходи	13	93	390	48	25	6	15	94
Інші доходи	4664	4737	4797	1718	1208	1269	1093	5288
Всього доходів	323658	379942	418943	171345	65859	73575	193262	504041
Фінансові витрати	808	801	34	0	0	0	98	98
Всього витрат	280017	377557	461103,7	197564,4	77815,6	67305	186440	529125
Чистий прибуток / збиток	30176	-893	-44136	-26219	-12000	6270	-23873	-25127
ЛКП «Львівелектротранс»								
Чистий дохід	17231	55866	53081,1	16787,6	14119,4	8 420,00	16389,0	55716
Інші операційні доходи	29235	5949	5976,1	795	986	1 859,00	3911,00	7551
Інші доходи	0	27	510	79	290	53,00	269,00	691
Всього доходів	46466	61842	59567,2	17661,6	15395,4	10332	20569	63958
Фінансові витрати	0	2565	2154	422,9	451,1	392	386	1652
Всього витрат	62418	71413	71537	18716	18019	16766	23135	76636
Чистий прибуток / збиток	-15952	-9571	-11970	-1054	-2624	-6434	-2566	-12678

Джерело: Складено автором на основі звітів про фінансові результати діяльності зазначених підприємств

вою. При цьому ЛКП «Львівводоканал» і ЛКП «Львівелектротранс» мають кредитні зобов'язання, за які будуть розплачуватися мешканці міста. Отже, контроль за грошовими потоками комунальних підприємств – це важливе завдання для місцевих органів влади.

Посилити контроль за грошовими потоками комунальних підприємств можна шляхом входження останніх до муніципального кластера, у структурі якого функціонує муніципальний банк. Структуру такого кластера представлено на *рис. 1*.

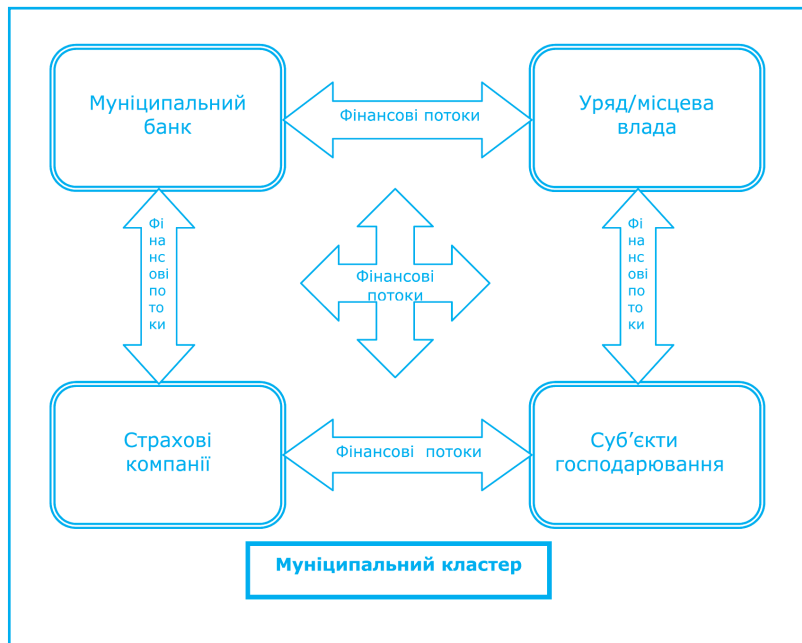

Рис. 1. Структура муніципального кластера
Джерело: Авторська розробка

Розглянувши запропоновану нами на *рис. 1* структуру муніципального кластера, можемо дати його визначення: муніципальний кластер – це сукупність учасників, які складаються із представників місцевої влади, муніципального банку, страхової компанії, суб'єктів господарювання комунальної та інших форм власності, мають провідну роль в управлінні грошовими потоками муніципального банку та функціонують з метою покращення соціальної інфраструктури міста шляхом досягнення синергетичного ефекту.

Українське законодавство не дає визначення терміну «муніципальний банк». На наш погляд, муніципальний банк – це юридична особа, яка має право здійснювати банківську діяльність і контролюється органами місцевого самоврядування з метою ефективного використання та контролю коштів, які спрямовуються на розвиток соціальної інфраструктури міста. При цьому контроль – це безпосереднє або опосередковане володіння часткою в юридичній особі, одноосібне або разом з іншими особами, що презентує

еквівалент 50 чи більше відсотків статутного капіталу або голосів юридичної особи, або можливість справляти вирішальний вплив на управління, або діяльність юридичної особи на основі угоди, або будь-яким іншим чином.

Суть діяльності муніципального банку полягає в тому, що він залучає кошти шляхом відкриття цільових довгострокових накопичувальних програм для ОСББ та мешканців інших будинків за посередництва житлово-експлуатаційних управлінь (ЖЕУ) з метою усунення інфляційного знецінення вказаних коштів. При накопиченні достатньої суми у цих фондах банк здійснює розрахункові операції для реалізації цілей, визначених при створенні кожного фонду. Цілями зазначених фондів можуть бути, наприклад: ремонт даху чи ліфту в будинку, капітальний ремонт. Усі комунальні підприємства і ЖЕУ повинні обслуговуватися муніципальним банком. Це дозволить зробити грошові потоки ЖЕУ і комунальних підприємств прозорими для суспільства. До того ж муніципальний банк видає довгострокові кредити під нижчі від середньоринкових проценти комунальним та іншим підприємствам, що реалізують інноваційні проекти покращення соціальної інфраструктури міста, сприяють енергозбереженню в житлово-комунальній сфері. Схему грошових потоків муніципального банку наведено на *рис. 2*.

Діяльність муніципального банку забезпечить такі вигоди:

- 1) мешканці міста знатимуть за що платять;
- 2) мешканці на основі виписки з банку можуть проконтролювати коли і кому були перераховані кошти за надані послуги;
- 3) мешканці зберігають свої кошти від інфляційного знецінення;
- 4) кошти мешканців спрямовуються на покращення соціальної інфраструктури міста.

Частину ризиків у житлово-комунальному господарстві доцільно передати на утримання страховим організаціям. Наприклад, ризик втрати житла внаслідок аварії варто перекласти на загальнообов'язкову систему страхування. Страхові платежі можна долучити до комунальних платежів. Тоді кожен мешканець знатиме, що в

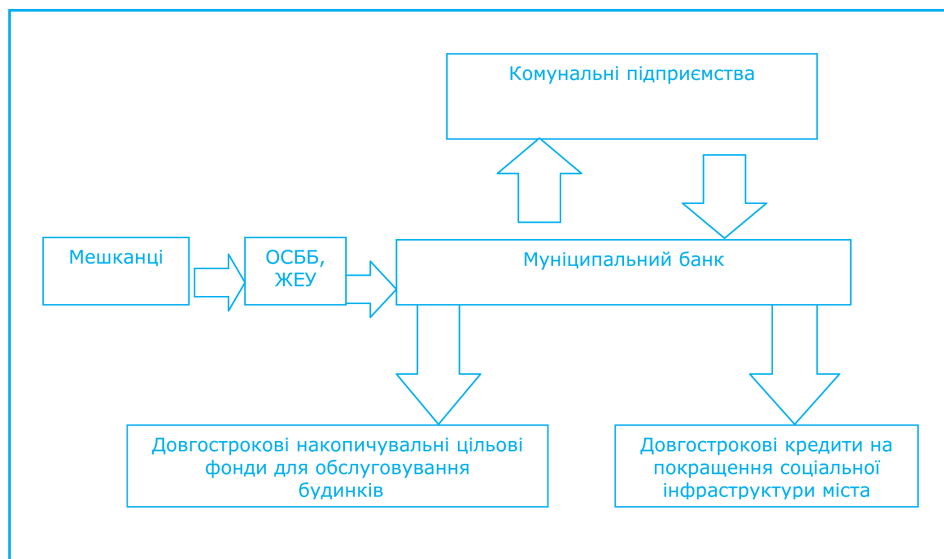

Рис. 2. Грошові потоки муніципального банку (власна розробка)
Джерело: Схему складено особисто автором

разі втрати житла він отримає компенсацію в межах страхової суми.

Отже, при створенні муніципального кластера місцеві органи влади повинні вирішити такі завдання:

1) визначити коло підприємств, установ та організацій, які ввійдуть у муніципальний кластер;

2) обґрунтувати економічну доцільність реформування житлово-експлуатаційних управлінь і їх входження у муніципальний кластер;

3) розробити нормативні документи, які регулюватимуть співпрацю обраних підприємств, установ та організацій у кластері;

4) обґрунтувати економічну доцільність і розробити нормативне забезпечення для створення муніципального банку;

5) визначити доцільність входження страхових компаній у муніципальний кластер.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У статті ми запропонували нове визначення муніципального кластера та обґрунтували доцільність входження до нього муніципального банку і страхової компанії. Авторам надано визначення терміну «муніципальний банк», обґрунтовано його функції та роль у муніципальному кластері. Подальші дослідження необхідно спрямувати на розроблення нормативного забезпечення діяльності муніципального банку і муніципального кластера у цілому.

Література

1. Портер М. Э. Конкуренция / Майкл Э. Портер. – М. : Вильямс, 2002. – 496 с.
2. Enright M. J. Regional Clusters: What we know and what we should know / Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, 2002. – 25 p.

3. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена... / В. Геєць // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 10–11.

4. Войнаренко М. П. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. П. Войнаренко // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29–33.

5. Соколенко С. І. Кластери (регіональні мережеві системи): структура, перспективи, можливості / С. І. Соколенко // Економічне Есе. – К. : Інститут реформ, 2001. – № 2. – 128 с.

6. Косач І. А. Функціонування кластерів в умовах сучасних економічних відносин / І. А. Косач // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – К. : Науково-дослідний економічний інститут, 2010. – № 1(104). – С. 125–136.

7. Сташишин А. В. Світовий досвід функціонування кластерів як економічних суб'єктів та проведення кластерної політики / А. В. Сташишин // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція : збірник наукових праць. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2010. – Випуск 1(81). – С. 486–499.

8. Ковальова Ю. М. Співпраця банків, страхових компаній і пенсійних фондів у рамках фінансового кластера / Ю. М. Ковальова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 9(87). – С. 166–172.

9. Біломістний О. М. Кластер як форма взаємодії підприємств і банку кластера / О. М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 95–97.

10. Ковалевский В. Предпринимательский кластер как основа конкурентоспособности экономики муниципального образования [Электронный ресурс] / В. Ковалевский, В. Артемчук. – Режим доступа : www.conference6.rcsme.ru

Стаття надійшла до редакції 15 лютого 2012 року

Щодо публікації наукових статей у фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

Фаховий журнал «Економічний часопис-XXI» – визнане в Україні та за кордоном науково-аналітичне видання, засноване у 1996 році. Засновниками журналу «Економічний часопис-XXI» є Інститут суспільної трансформації (директор – проф. О. І. Соскін) та Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України (директор – академік НАН України Ю. М. Пахомов).

Науковий журнал «Економічний часопис-XXI» внесено до переліку фахових видань з економічних та політичних наук і національної безпеки (Постанова Президії ВАК України №1-05/3 від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої оригінальні наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>